

İNŞAAT MÜHENDİSLERİ AÇISINDAN EKONOMİK KRİZİN SONUÇLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİMİZ

Taner Yüzgeç

TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası
Yönetim Kurulu Başkanı

imo@imo.org.tr

Türkiye ekonomisi 2001 krizinden bu yana en kötü dönemini geçiriyor. Enflasyon rekor seviyelerine ulaşırken işsizlik, özellikle genç işsizliği ciddi bir sorun olarak büyüyor, yoksulluk hızla daha büyük bir kesimi kapsayarak derinleşiyor. Son 20 yılda Türkiye ekonomisinin eksenini haline getirilen inşaat sektörünün bu krizden fazlasıyla etkilenmesi dolayısıyla, hiç şüphesiz inşaat mühendisleri de yaşananlardan en çok etkilenen meslek gruplarından biri olarak öne çıkıyor.

Bugün yaşadığımız sorunların köklerine inmemiz gerekirse, 24 Ocak kararları olarak bilinen ve ancak 12 Eylül darbesi gibi eşi benzeri görülmemiş bir baskı rejimiyle hayata geçirilen, devletin küçültülmesi hedefiyle tüm kamu kaynaklarının özel sektörün iştahına sunulduğu, uluslararası sermayenin önündeki tüm bariyerlerin kaldırıldığı, emeğin tüm haklarının elinden alındığı, toplumsal özgürlüklerin yok edildiği yeni Türkiye'nin inşasına uzanmamız gerekir. Evet, 12 Eylül'le birlikte kamunun görevi olan tüm hizmetler piyasaya açılmış, kamucu politikalar terk edilerek sermaye gruplarının ihtiyaçlarına göre şekillenen devlet yönetimi hâkim olmuştur; ancak 12 Eylül'ün hedefine asıl 2002'den sonra tam anlamıyla ulaştığını söylersek yanılmış olmayız. Öyle ki aradan geçen 20 yılda neredeyse piyasaya terk edilmeyen kamu hizmeti kalmamıştır.

Bu süreçte önemli dönüm noktalarından biri de 2017 yılında gerçekleşen Anayasa değişikliği olmuştur. Adına Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi denilen yeni yönetim anlayışıyla cumhuriyetin temel dinamikleri olan güçler ayrılığı ilkesi ilga edilmiş, parlamenter sistem zayıflatılmış ve tüm yetkiler tek bir elde toplanmıştır. Ülkenin

kaderini belirleyen tüm karar alma süreçleri, cumhuriyetin biriktirdiği deneyimleri taşıyan kurumlardan alınmış, demokratik tartışma süreçleri ortadan kaldırılmış ve bir merkezde toplanmıştır. Yaşanan gelişmeler, yasama ve yürütmenin ayrılığı ile yargının bağımsızlığının ne kadar hayati önem taşıdığını göstermiştir.

Ülke yönetimine hâkim olan anlayış halkın genel menfaatlerini değil küçük bir çıkar çevresinin isteklerini gözetmektedir. Toplumun ihtiyacı olan yatırımlar yerine hiçbir anlaşılır gerekçesi olmayan hasta garantili şehir hastaneleri, geçiş garantili otoyollar, yolcu garantili havaalanları ile kamu kaynakları israf edilmektedir. Kanal İstanbul vb. projeler toplumun tüm karşı duruşuna rağmen dayatmayla hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Hem ekonomik alanda hem de mühendislik alanında gerçekçi ve sağlıklı bir planlamayla yapılmayan bu yatırımlar geleceğimizi ipotek altına almaktadır. Oysa ülke kaynakları kamucu bir bakış açısıyla son derece özenli ve planlı kullanılmalı, bilimsellik ve halkın ihtiyaçları esas alınmalıdır.

Hiç kuşku yok ki ekonomik veriler yorumlanırken bahsettiğimiz siyasal perspektiflerle ve tercihlerle birlikte okunmadığı takdirde anlamlı sonuçlar çıkarılamayacaktır. Bu anlayışla Türkiye ekonomisinde, özeld inşaat sektöründe öne çıkan bazı verilere dikkat çekmek gerekir.

İnşaat sektörünün 2018-2019 döneminden bu yana ciddi sorun yaşadığı bilinmektedir. Ayakları yere basmayan kararlar ve yatırımların beklenen sonuçları kendini göstermektedir. Sektör 2021 yılının son çeyreğinden bu yana istikrarlı bir şekilde küçülmektedir; yatırımlardaki düşüş ve girdi maliyetlerindeki artış sürekli hale gelmiştir.

Türkiye Müteahhitler Birliğinin (TMB) İnşaat Sektörü Analizine göre inşaat sektörü, bu yılın ilk 2 çeyreğinde sırasıyla %7,7 ve %10,9 oranında küçülmüştür.

Türkiye İnşaat Malzemesi Sanayicileri Derneği'nin (Türkiye İMSAD) aylık sektör raporuna göre inşaat malzemeleri sanayisinde üretim Haziran ayında geçen yılın aynı ayına göre değişmemiş, Temmuz ayında yüzde 7,3, Ağustos ayında ise yüzde 0,3 düşmüştür. Raporda, yılın ilk 8 ayındaki üretim artışının geçen yılın ilk 8 ayına göre yüzde 1,2'ye kadar indiği, önümüzdeki aylarda üretimdeki düşüş eğiliminin süreceğinin öngörüldüğü, yıl genelindeyse üretimin geçen yıl ile aynı seviyede kalmasının beklendiği ifade edilmektedir. Yılın ilk 8 ayı, geçen yılın aynı dönemine göre alt sektörler bazında incelendiğinde, özellikle inşaatların ilk aşamasında kullanılan ana ürün gruplarındaki daralmalara dikkat çekilirken; inşaat demiri, çimento, hazır beton, tuğla-kiremit üretimlerinde yaşanan düşüşlerin, içeride ve dışarıda yeni inşaat başlangıçlarının azaldığı şeklinde yorumlanmaktadır.

TÜİK'in verilerine göre inşaat sektörünün istihdam içindeki payı da yaşanan sorunlara paralel olarak 2017'de yüzde 7,5, 2018'de yüzde 7, 2019'da ise yüzde 5,6 oranına gerilemiş, 2020'de yüzde 5,7'ye ve 2021'de yüzde 6,1'e yükselmiştir. İstihdam edilen kişi sayısı ise 2017 yılında 2,1 milyon iken 2021 yılına gelindiğinde 1,8 milyona gerilemiştir. Temmuz-Eylül 2022 dönemini kapsayan III. Çeyrek raporunda istihdam endeksi yıllık yüzde 7,1 artarken inşaat sektörü yüzde 3,4'lük artışla bu ortalamanın bir hayli gerisinde kalmıştır.

İnşaat sektöründeki sorunları gösteren bir diğer veri de yine TÜİK tarafından yayımlanan yapı istatistikleridir. TÜİK'in "Temmuz-Eylül 2022" dönemine ilişkin yapı izin istatistiklerine göre, bu yılın ikinci çeyreğinde yıllık bazda belediyeler tarafından yapı ruhsatı verilen bina sayısı yüzde 8, daire sayısı yüzde 3,8, yüz ölçümü yüzde 4,7 düşmüştür.

İnşaat Malzeme Endeksi Yüzde 133 Arttı

İnşaat maliyetleri ise son dönemlerde sürekli olarak rekor tazelemektedir. İnşaat maliyet endeksi, 2022 yılı Eylül ayında bir önceki aya göre yüzde 1,57, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 119,83 artmıştır. Bir önceki aya göre malzeme endeksi yüzde 2,07, işçilik endeksi ise yüzde 0,07 azalmıştır. Bir önceki yılın aynı ayına göre bakılırsa malzeme endeksinin yüzde 133,40, işçilik endeksinin yüzde 84,04 arttığı görülecektir.

DİSK-AR İşsizlik ve İstihdamın Görünümü raporuna göre geniş tanımlı işsiz sayısının 7,3 milyon ile yüzde 20'ye yakın olduğunu; TÜİK verilerine göre Tüketici Fiyat Endeksinin Ekim ayında bir önceki aya göre yüzde 3,54, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 57,80, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 85,51 olarak gerçekleştiğini hatırlatarak meslektaşlarımızın durumuna geçelim.

İnşaat mühendisliği mesleğinin, güvenli ve sürdürülebilir yapılaşma açısından önemi ve gerekliliği tartışılmaz bir meslek alanı olduğu açıktır. Yapı üretiminin, insanların can ve mal güvenliği açısından en kritik üretim faaliyetlerinden biri olduğu dikkate alınırsa bu üretimin doğru bir şekilde planlanması, gerçekleştirilmesi ve denetlenmesi açısından inşaat mühendisleri hayati bir rol oynamaktadırlar. Böylesi önemli bir rolü olan inşaat mühendisleri görülmemiş seviyelerde işsizlikle karşı karşıyadır. İnşaat mühendisleri yalnızca işsizlikle değil, haklarının gasp edilmesi ve mesleki itibarını zedeleyen uygulamalarla da boğuşmaktadırlar.

İki Genç İnşaat Mühendisinden 1'i İşsiz

Odamızın 2021 yılında hazırladığı Türkiye'de İnşaat Mühendisleri Gerçeği İş, İstihdam ve İşsizlik Raporu'nda öne çıkan bazı can alıcı noktaları paylaşmak isteriz:

- ✘ Her 10 inşaat mühendisinden 3'ü işsizdir (yüzde 28,2). Bu oran kadın mühendisler ve genç mühendisler arasında çok daha vahim boyutlardadır. Kadın inşaat mühendislerinin yüzde 47,1'i, 35 yaş altındaki inşaat mühendislerinin 48,3'ü işsizdir. Kısacası iki genç inşaat mühendisinden biri ve iki kadın mühendisten biri işsizdir.
- ✘ İnşaat mühendislerinin yüzde 27,5'i asgari ücretin altında bir ücrete çalışmaktadır.
- ✘ Mühendislerin büyük çoğunluğu borçlanmak zorunda kalmaktadır (yüzde 58,9). Her iki

mühendisten biri kredi kullanıcısıdır (yüzde 51.7).

- ✘ Kamu kurumlarında istihdam mühendisler açısından neredeyse ortadan kaldırılmıştır. Çalışan 10 mühendisten yalnızca 2'si (yüzde 18.8) kamuda çalışmaktadır.
- ✘ Özel sektörde ücretli çalışan her 10 mühendisten 2'si (yüzde 19.5) ek iş yapmak zorunda kalmaktadır.
- ✘ Covid-19 pandemisinin yarattığı ekonomik sorunlar da yine inşaat mühendisleri üzerinde etkisini göstermiştir. Özel sektörde çalışan mühendislerin, yüzde 37'si pandemide hak kaybı yaşamıştır. Bunlardan yüzde 33.2'si ücretsiz izne çıkarılmış, yüzde 26.6'sı ücretlerde düşüş yaşamış ve yüzde 19.6'sı ise işten çıkarılmıştır.
- ✘ Mühendislerin yüzde 79.2'si gelecek için kaygılıdır. Gelecek kaygısı kadın ve genç mühendislerde daha yüksektir.
- ✘ Mühendisler yurt dışına gitmek istemektedirler (yüzde 65.4). 35 yaş altı mühendislerde ise bu oran yüzde 82.3'tür.
- ✘ Kendi işyerinde faaliyet gösteren inşaat mühendislerinin yüzde 88'inin iş hacmi azalmıştır.

Çözüm Önerileri

Meslektaşlarımızın karşılaştığı sorunlara çözüm olacak önemli noktalar Odamızın çalışmalarıyla tespit edilmiştir. Bunları şöyle özetlemek mümkündür:

- ✘ Öncelikle, sorunların çözümü için atılması gereken en önemli adım güçler ayrılığı ilkesine dayalı, çoğulcu, demokratik bir sistemin tesis edilerek kamucu politikaların hayata geçirilmesidir.
- ✘ Kamu kurumlarında, yatırımcı kuruluşlarda, belediyelerde kadro açıkları ivedilikle doldurulmalı, kamu kurumlarında zaafa uğratılan mühendislik-kontrollük hizmetleri yeniden tesis edilmeli, personel alımlarında yandaşlığa son verilerek liyakate önem verilmeli, sözlü sınav kaldırılmalıdır.
- ✘ Depreme hazırlık, zorunlu bir kamu görevi ve hizmetidir. Bu çerçevede yerel yönetimler dahilinde bina, altyapı izleme ve inceleme birimleri oluşturulmalı, gerek envanter çalışmaları, gerekse iskan sonrası periyodik denetimleri yapılmalı, bu işler için mühendis ve mimar istihdamı sağlanmalıdır.

- ✘ İstisnai durumlar dışında, her şantiye şefi sadece bir şantiyede tam zamanlı olarak görevlendirilmeli, şantiye şefliğinin üstlenilmesinde; yapım işinin konusunun, niteliğinin, büyüklüğünün ve ilgili imalatların oranı dikkate alınmalı, keyfi uygulamaların sonlandırılması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- ✘ Resmi rakamlar dikkate alındığında, inşaat mühendisi işsizliğine tezat olacak şekilde inşaat mühendisi ihtiyacı olduğu görülmektedir. Ruhsat verilen yapıların sayısına ve mevzuat gereği bu yapıların projelendirilmesinden, inşasına, denetimine kadar görevlendirilmesi gereken mühendis ihtiyacına baktığımızda bırakalım ihtiyaç fazlasını, büyük oranda hizmet açığı olduğu görülecektir. Mevcut mevzuatın uygulanmasıyla bile büyük oranda mühendis istihdamı sağlanabilecektir.
- ✘ Kamu ihalelerindeki anahtar teknik personel sayısı artırılmalı işin gerekliliğine göre gerçekçi bir düzeye çıkarılmalıdır. Bu personelin çalıştırılıp çalıştırılmadığının kontrolüne önem verilmelidir.
- ✘ Ruhsata tabi işlerde faaliyet gösteren müteahhitlik firmaları için, yaptıkları işlerle uyumlu oranda mühendis-mimar ve yardımcı teknik eleman istihdamı zorunlu hale getirilmelidir.
- ✘ Ülkemizdeki uluslararası projelerde veya yurt dışında hizmet veren müteahhitlik, müşavirlik veya özel hizmet firmalarının Türk vatandaşı mühendis ve mimarları istihdam etmeleri, teşvik veya cezai yöntemlerle tesis edilmelidir.
- ✘ Asgari ücret ve kamu çalışanlarının ücretleri insanca bir yaşamı sürdürecektir rakamlara getirilmeli, meslektaşlarımız için SGK ile TMMOB arasında imzalanan Ücretli Çalışan Mühendis, Mimar ve Şehir Plancılarının Asgari Ücret Denetim Protokolü ivedilikle tekrar yürürlüğe konulmalıdır.
- ✘ Kamu emekçisi mühendis, mimar ve şehir plancılarının maaşları insanca yaşayacakları bir düzeye ve ek göstergeleri 4800-6400 arasına yükseltilmelidir.
- ✘ Yapı Denetim Kanunu, Kamu İhale Kanunu, Belediyeler Kanunu gibi kanunlarla belirlenen hizmet alanlarında çalışan mühendislerin istihdam alanları yeniden tanımlanmalı, bu hizmet alanlarında çalışan personelin özlük haklarının iyileştirilmesi doğrultusunda çalışmalar yapılmalıdır.